

Klekkeria

OVE TOBIAS GUDMESTAD

Jæren Jakt og Fiskelag har eit samarbeid med Hå Elveeigarlag om kultiveringsarbeidet i elva. Dette samarbeidet har utvikla seg særleg positivt etter at laga gjekk inn i ein samarbeidsavtale i 1983. Begge laga har gjensidig nytte av å skapa ei levande elv, og det er vel vanskeleg å tenkja seg at elva hadde hatt så positive fangstresultat utan dette samarbeidet.

Oversyn over klekkeridrifta.

Frå 1922 og fram til først i 1930 åra vart det dreve med klekking av lakseyngel ved kraftstasjonen på Fotland. Året 1923 vart det sloppe ut 125.000 lakseyngel på elva.

Frå 1925 kom eit klekkeri på Nesheim i Nærbø i bruk. I 1925 vart det klekt ut 200.000 yngel. Dette klekkeriet tok vatn frå eit oppspring mellom elva og Nesheim tjørna og stamfisken vart fanga med garn i elva. Klekkeriet var i drift fram til 1933.

I Håelva vart det sett ut mykje yngel frå 1925 (Mauritzen, 1953):

1925	125.000 yngel
1927	200.000 yngel
1928	150.000 yngel
1929	60.000 yngel.

Peder Ree og Sverre Skjæveland i arbeid i klekkeriet på Undheim. Frå: "Jæren Jakt og Fiskelag gjennom 40 år, Jubileumsbok 1960 – 2000."

Håelva Elveeigarlag vart stifta i 1950. Laget organiserer dei som har rett til fiske i Håelva. I 1952 stod laksetrappa i Fotlandsfossen klar, men utover i 1960-åra var det vanskelege tider for fisket med mykje forureining og sur nedbør.

I 1966 kom det i Jæren Jakt og Fiskelag (JJF) eit framlegg om å byggja eit klekkeri på Fotland. Laget oppretta eit klekkeri- utvalg i 1971 og dugnadsarbeid med å nytta det gamle kraftverket på Undheim til

klekkeri starta i juni 1974. Då hadde ein fått tilsagn om økonomisk støtte frå Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske i Trondheim. Klekkeriutvalget i JJF vart etter kvart omorganisert, og nå er det "Lakse- og klekkeriutvalget" i Jæren Jakt og Fiskelag som står for klekkeridrifta.

Anlegget på Undheim vart dreve frå 1974 til 1986. Den første gongen det vart stroke rogn var 12. november 1974. Men anlegget hadde fleire svakheter, mellom anna var det ikkje kjøreveg til anlegget før i 1978 slik at transport av stamfisk og yngel var tungvindt. Vatnet til anlegget kom gjennom ei 300 m vassleiing og den fraus i 1976. I 1978 vart det lagt kommunal vassleiing til klekkeriet. Anlegget var også utsett ved flaum i elva og i 1983 slapp mykje av fisken fri under ein haustflaum. I 1983 vart det avgjort å byggja nytt anlegg og i 1986 stod eit nytt bygg klart nedanfor laksetrappa ved Fotlandsfossen. I 1983 vart det også inngått ein skriftleg avtale med Håelva Elveeigarlag om drift og eigedoms-tilhøve ved det nye klekkeriet. Anlegget lei i byrjinga av mangel på vatn i turre periodar og om vinteren fraus vasstilførsla. Anlegget på Fotland var i drift til 1991 då det vart påvist furnukolose smitte i Håelva.

Det gamle klorhuset nedanfor Åsen i Time var då ledig etter at Åsenvatnet ikkje lenger vart nytta som drikkevasskjelde. Hå Elveeigarlag ordna med leige-avtale og huset vart teke i bruk hausten 1991.

Frå 1998 vart det igjen gitt løyve til bruk av anlegget på Fotland.

Stamfiske

Stamfiske går føre seg mellom 20. september og 20. oktober. Første hausten (i 1974) hadde ein løyve frå fylkesmannen til å fanga 40 stamfisk i Hå elva. Stamfisken vart fanga med garn i nedre del av elva og frakta til Undheim. Seinare har og stamfisk vorte fanga i laksetrappa på Fotland. Etter at laksen er fanga, må laksen strykast og rogn og melke må samlast opp. Fram til stryking må laksen passat nøye slik at fisken ikkje vert utsett for soppangrep. Det er også samla inn melke frå hannlaks i Hå elva til nasjonal genbank og ein reknar at denne kan oppebevarast i minst hundre år under temperatur på -196° C.

Yngel

Rogna krev mest dagleg tilsyn og etter 520 døgngrader (grader i vatnet ganger med antal døgn) vert rognaklekt i mars/ april måned. Yngelen vert i klekkedassane til plommesekken er mest oppbrukt. Deretter vert yngelen frakta i plastsekker fyllte med vatn og oksygen og vert så sett ut i grunne partier av bekker eller i elva.

Klekkeriet på Nesheim

Det er skreive mykje om dei nyare klekkeria i heftet "Jæren Jakt og Fiskelag gjennom 40 år, Jubileumsbok 1960 – 2000". Her vil me då heller skriva litt om det gamle klekkeriet på Nesheim. Dette klekkeriet låg nord for Nesheim tjørna og vart nytta frå 1925 til 1933.

For dei som hadde mindre gardar, kunne inntekta av laksefisket på den tida koma vel med. På dei større gardane var det også mange som var interesserte og

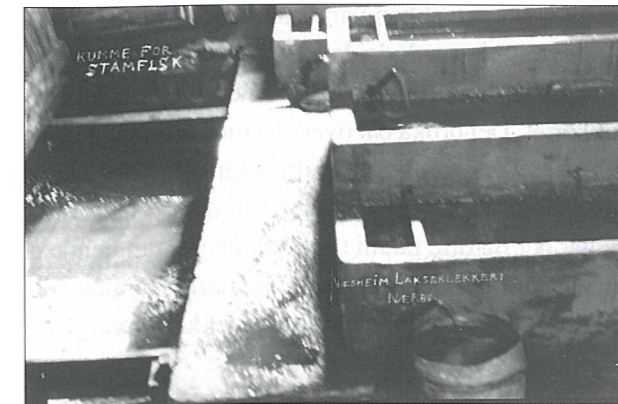

Lakseklekkeriet på Nesheim, me ser nordaustover mot Søyland.
Foto: Emelankton Aadnesen.

som nytta kvar anledning til å fiska i elva.

Det må ha minka med laksen i elva utover i 1920 åra og dei ivrigaste fiskarane skaut då til med pengar slik at det kunne byggjast og drivast eit lakseklekkeri. Det vart lagt til Nesheim, der Kjellbjørn O. og Gabriel O. Nærland nå har gard. Her var det eit godt oppspring mellom elva og Nesheim tjørna slik at ferskvatn kunne sikrast heile året. Emelankton Aadnesen fortalde at denne kjelda vart kalla Prestekjelda.

Ingebret Søyland på Søyland var ein dei som var ivrigast i arbeidet med å få byggja klekkeriet, og det var han som fekk ansvaret for drifta dei åra klekkeriet var i drift. Olav Njærheim fortalde at han nett var konfirmert då han var saman med Trygve T. Gudmestad på "Hauen" og bygde bygde klekkeriet i 1927. Han fekk då 35 øre timen for arbeidet. Ole Pallesen

Kummar for stamfisk i lakseklekkeriet på Nesheim.
Foto: Emelankton Aadnesen.

Nærland fortalde óg at Eivind Søyland og Ingebret Søyland var ivrige med å hjelpe til med bygginga.

Biletet ovanfor viser korleis klekkeriet låg nær elva. Det var før elva vart senka, noko som vart gjennomført rett etter krigen. Biletet frå innreiinga i klekkeriet gjer oss ikkje så imponerte, men klekkeriet var i topp stand etter målestokken på den tida, fortalde Ole Pallesen.

Ingebret Søyland stod for den daglege drifta av klekkeriet. Om det vart så mykje betaling for arbeidet er heller uvisst, men interessa dreiv. Dottera Inga Søyland fortalde at ho var med faren og rek etter laksen og så hjalp ho til i klekkeriet.

Det var vel ikkje alltid så gildt å vera med å reka etter laks etter at alle dei andre var ferdige med fisinga. Dei fanga stamlaksen i september og heldt han i kum-

mar i klekkeriet til han vart kjønnsmoden i oktober – november. Då strauk dei laksen og sette han ut.

Inga Søyland fortade at det ofte var kave å passa klekkeriet. Dei bruka båt over elv, men somme gonger var der så sterk straum at dei dreiv langt nedover og så måtte dei dra båten opp att mot straumen. Dei første åra var der og ofte flaum i klekkeriet. Og det hende at hann- og ho-laksen gjekk om kvarandre. Då måtte dei ausa og få rydda fortast mogleg. Klekkeriet vart etter få år ordna slik at vatnet rann ut att.

Rogna la dei på trapper og dei daude kvite egga måtte plukkast ut for hand. Yngelen vart fora med surmjølk og avsile av myse. Langt ut på våren slepte dei yngelen langsetter heile elva. Yngelen var då 2 – 3 cm lang. Emelankton Aadnesen fortalde at dei måtte vera svært varsame når dei sette ut yngelen, då der somme plasser var jernoksyd frå veiter slik at yngelen daua.

Taket på klekkeriet vart etter få år skifta og det vart støypt betongtak slik at det vart mindre trekk. Men arbeidet i klekkeriet var nok ofte kaldt og surt og Ingebret drog på åra. Han var fødd i 1863 og døydde i 1936. Alt i 1933 vart drifta lagt ned då Ingebret slutta. Ei medverkande årsak var nok at elva vart freda for fiske med garn frå 1933 i ein 5 års periode.

Under krigen var der ikkje drift i klekkeriet og etter krigen vart huset brukt til å lagra miner som vart nytta ved senking av elva. Seinare forfalt klekkeriet og i 50 – åra stod det mest som eit spøkelseshus til det vart reve om lag 1960.

Men det stod lenge som minne om dei som var føregangsmenner og som tenkte lengre enn til neste flaumdagen.

Kjelder:

- Gåsland, T. med fleire: "Stavanger og Rogaland Jeger og Fiskeforening. 100 års jubileumsårbok 1903 – 2003", Stavanger 2003.*
Gudmestad, O. T. : "Det gamle lakseklekkeriet på Nesheim i Nærbo", Jærbladet 21. september 1982.
Jæren Jakt og Fiskelag : "Jæren Jakt og Fiskelag gjennom 40 år, Jubileumsbok 1960 – 2000", Rotatrykk, 2000.
Mauritzen, S (red.): "Stavanger og Rogaland Jeger og Fiskeforening. 50 år, 1903 – 1953", Dreyers Aksjeselskap, 1953.
Samtalar med Inga Søyland, Emelankton Aadnesen, Ole Pallesen Nærland og Olav Njærheim i 1981 og 1982.